

УДК 376.016-056.36:64

DOI 10.32626/2413-2578.2020-16.82-91

Н.А. Гіренко

Trevi-11@yandex.ua

<https://orcid.org/0000-0002-8123-1825>

ВИВЧЕННЯ СТАНУ ПРАЦЕЗДАТНОСТІ УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ НА УРОКАХ СОЦІАЛЬНО-ПОБУТОВОГО ОРІЄНТУВАННЯ

Відомості про автора: Гіренко Ніна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри технологій спеціальної та інклюзивної освіти Донбаського державного педагогічного університету, м. Слов'янськ, Україна. У колі наукових інтересів: сенсомоторний розвиток учнів спеціальної школи на уроках трудового навчання, формування практичної діяльності у учнів спеціальної школи на уроках соціально-побутового орієнтування. E-mail: Trevi-11@yandex.ua

Contact: Girenko Nina, candidate of pedagogical sciences, the senior lecturer of Faculty of technology of special and inclusive education the Donbas State Pedagogical University, Ukraine. Academic interests: sensomotoric development among junior pupils of abnormal school in the process of hand work instruction; The development practical activity in the pupils of special schools in lesson social orientation. E-mail: Trevi-11@yandex.ua

Відомості про наявність друкованих статей: 1. Гіренко Н.А. Формування практичної діяльності в учнів з вадами розвитку на уроках соціально-побутового орієнтування. Збірник наукових праць. Серія: соціально-педагогічна / за ред. О.В. Гаврилова, В.І. Співака. Вип. XII. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2009. С.22-25. 2. Гіренко Н.А. Шляхи підвищення працездатності у розумово відсталих старшокласників в процесі професійно-трудоного навчання. Інтернет-конференція «Корекційна та соціальна педагогіка і психологія: сучасні проблеми та перспективи розвитку» 18-23 лютий 2013, м. Кам'ян.-Подільський. С.40-46. 3. Гіренко Н.А. Формування соціально-побутових навичок у учнів з особливими потребами в умовах інклюзивного навчання. Збірник наукових праць / за ред. В.М. Синьова, О.В. Гаврилова. Кам'янець-Подільський: ПП Медобори-2006, 2017. Т.10. С.13-26.

Гіренко Н.А. Вивчення стану працездатності учнів з особливими потребами на уроках соціально-побутового орієнтування. Ефективність побутової праці в учнів з обмеженими можливостями життєдіяльності в значній мірі залежить від стану їхньої працездатності. Врахування динаміки працездатності учнів на уроках сприяє підвищенню якості

засвоєння ними навчального матеріалу. Тому основною задачею нашого дослідження стало вивчення стану м'язової працездатності в процесі практичної діяльності учнів при засвоєнні ними курсу соціально-побутове орієнтування.

Нашою метою було спостереження за трудовим процесом, його змінами, обумовленими не тільки навантаженням, стомленням, періодами відпочинку, але й рядом інших факторів: рівнем засвоєння загальноосвітніх предметів, зусиллям, активністю, зацікавленістю, самостійністю у роботі, швидкістю та якістю виконання практичного завдання, змінами по відношенню до роботи.

Спостереження за учнями в ході дослідження на уроках та в позаурочний час дозволили судити про особливості працездатності при виконання ними практичного завдання господарсько-побутового характеру і прийти висновку про те, що стан працездатності учнів в ході практичної діяльності залежить від фізіологічних процесів, пов'язаних із збільшенням або зменшенням моторного навантаження. Це в значній мірі впливає на вибір оптимальних методів та прийомів навчання і дозволить покращити педагогічну ефективність занять з соціально-побутового орієнтування.

Ключові слова: соціально-побутове орієнтування, працездатність, стан працездатності, м'язова працездатність, практичні навички, уміння.

Гиренко Н.А. Изучение работоспособности учеников с особенностями развития на уроках социально-бытовой ориентировки. Результаты и эффективность труда в условиях быта у детей с особенностями в обучении в значительной степени зависят от состояния работоспособности. Изменения уровня работоспособности в процессе урока отражается на усвоении школьниками учебного материала и качестве выполнения трудового задания.

Целью нашего исследования стало изучение уровня мышечной работоспособности учащихся в ходе выполнения ими практического задания на уроках социально-бытовой ориентировки. Данный процесс мы рассматривали в зависимости не только от нагрузки, утомления и периодов отдыха, но и ряда других факторов, а именно: уровнем усвоения общеобразовательных предметов, напряжением, активностью, заинтересованностью, скоростью и качеством выполнения практического задания, отношением к работе.

Наблюдение в ходе исследования на уроках и внеурочное время позволили оценить состояние работоспособности учеников при выполнении практического задания хозяйственно-бытового характера и прийти к выводу о том, что мышечная работоспособность зависит от физиологических процессов детей, связанных с уровнем нагрузки на двигательный орган. Это обстоятельство в значительной степени определяет выбор оптимальных методов и приемов обучения и позволяет улучшить педагогическую эффективность занятий социально-бытовой ориентировки в специальной школе.

Ключевые слова: социально-бытовая ориентировка, работоспособность, состояние работоспособности, мышечная работоспособность, практические навыки, умения.

Girenko N. Study capacity of working of pupils with special needs in the lessons of social and everyday orientation. Education of students with special educational needs of the household labor depends on the condition of disability. In the literature on physiology and labor the work is determined as a work performed within a specified time without fatigue.

Doctors, physiologists, psychologists, educators studied peculiarities of the work of pupils with special educational needs. They noted that the quality of education and labor depends on the amount of work, time for its implementation, changes in workload, fatigue and rest periods. This corresponds to the physiological characteristics of pupils with special educational needs.

Task of our study was to study the condition of mobility in the process of practical work at the lessons of social-domestic orientation in 6 class special school. We determined: speed of work, number of operations, quality of work, compactness of educational time. They reflect changes in the labor process: the fatigue of students, effort, interest in work, changes in work.

Observation of the lesson and in the extraordinary time showed the peculiarities of the work of pupils with special educational needs. In practical household work. We came to the conclusion that the state of serviceability of pupils during practical activity depends on physiological mechanisms, which show the change of load on a motor organ and its fatigue. This affects the quality of household labor.

High-level students performed the first and second stages qualitatively and in time. They amounted to 23%. The children had good grades from school subjects, well belonged to the extra-curricular robot, were active, friendly. The group of the second level includes most students – 42%. The first task they performed correctly, qualitatively and on time. The second task was performed slowly, there were errors, reduced quality. It is associated with fatigue, decreased activity and interest. Third level pupils had fatigue already at the first stage of work. Reduced tempo and fatigue were at the second stage of the work. The students did not perform all operations, the quality of work was reduced. This was to decrease the level of efficiency. They amounted to 20%. The most weak were students of the fourth group of low level. During the implementation of the practical task, children had fatigue already in the first stage. They could not perform all the operations, worked slowly, had many errors, did not follow the rules of the experiator.

This provision should be considered in the course of labor training. Allocate workload and Rest periods on the lesson. Choose the necessary methods and techniques to improve the quality and effectiveness of training.

Key words: Social-domestic orientation, performance, working, motor performance, practical skills and abilities.

Постановка проблеми. Спеціальні корекційні заняття з соціально-побутового орієнтування спрямовані на практичну підготовку учнів спеціальної школи до самостійного життя та праці, на формування у них знань та вмінь, які сприяють соціальній адаптації та підвищенню рівня загального розвитку учнів.

Одним з найважливіших факторів становлення особистості є праця. Трудова діяльність створює сприятливі умови для інтелектуального розвитку дитини. В процесі праці удосконалюється пізнавальна діяльність: сприйняття, мислення, пам'ять, увага. Трудова діяльність, в тому числі і соціально-побутова, є важливим компонентом самовизначення дітей з особливими потребами. Ефективність побутової праці в значній мірі залежить у дітей від стану працездатності.

У літературі з фізіології труда працездатність визначається як здатність людини виконувати точно визначену роботу з конкретного виду праці впродовж тривалого часу при збереженні незмінними кількісних і якісних показників.

Питаннями працездатності в процесі праці, в тому числі і побутової, займалися фізіологи, психологи, педагоги. М. Антропова, В. Бондар, Є. Вайнруб, Л. Дробот, І. Єременко, С. Конопляста, Г. Мерсіянова, Г. Плешканівська, Є. Теплицька наголошували на тому, що позитивний вплив трудового навчання на функціональний стан і працездатність учнів залежить від правильної організації навчального процесу, а саме наявності завдань, які включають в діяльність різноманітні функції організму і сприяють всебічному фізичному розвитку і раціональній діяльності дитини.

Нажаль, в спеціальній літературі питання оптимального рівня працездатності учнів з особливими потребами в процесі виконання трудового завдання побутового характеру висвітлено недостатньо. Між тим, вирішення даного питання не тільки створює умови для підвищення якості засвоєння учнями курсу з соціально-побутового орієнтування, але й визначає корекційну спрямованість навчання в спеціальній школі.

Аналіз основних досліджень і публікацій. На необхідність підтримувати високу працездатність дитини в процесі навчання звертали увагу лікарі, фізіологи, психологи, педагоги минулого та сучасності. А. Віреніус, І. Сікорський, Ф. Телятник, констатували погіршення працездатності в учнів всіх класів під впливом навчання. Розумова працездатність певним чином обумовлює рухову працездатність в процесі практичної роботи. Так І. Сікорський (1879) відзначав, що наприкінці навчальних занять, внаслідок зниження здібностей тонкого розрізнення літер, які схожі за звуком, або зображенням, у учнів збільшувалась кількість помилок на 33% [1].

На гальмівні фактори, що стримують процес навчання вказували сучасні провідні вчені В. Бондар, В. Засенко, А. Колупаєва, В. Липа, Г. Мерсіянова, С. Миронова, Г. Плешканівська, В. Синьов, О. Хохліна.

Динаміка працездатності вищої нервової діяльності і координації рухів у учнів, виявлена в процесі навчальних занять показала, наскільки важливого гігієнічного значення набуває зміна різних видів діяльності не тільки протягом дня але й тижня (М. Антропова, Є. Белостоцька, Є. Вайнруб, Л. Любомирський).

Вивчення показників працездатності дітей з особливими освітніми потребами Є. Вайнруб та Г. Плешканівською показало, що врахування динаміки працездатності учнів на уроці сприяє підвищенню якості засвоєння ними навчального матеріалу. Великого значення, на їх думку, набуває визначення обсягу та характеру трудового навантаження, забезпечення чергування праці з активним відпочинком, упорядкування щільності уроку у відповідності з функціональними можливостями учнів [3, с. 88].

В. Бондар відзначав труднощі що зазнають учні з особливими освітніми потребами при утворенні складних рухів, чіткої взаємодії обох рук, злагодженості їх в роботі. Вчений пов'язував це з особливостями моторики дітей, які проявляються в порушенні координації рухливості рук, стереотипності рухів, станом здоров'я, небагатим практичним досвідом, нездібністю контролювати робочий темп [2].

О. Хохліна наголошувала, що на розумову працездатність і ефективність праці дітей з інтелектуальними порушеннями впливають сформованість розумових якостей та індивідуальний спосіб діяльності. Позитивний характер впливу показників сформованості розумової сфери в учнів з особливими потребами виявлено лише щодо ефективності праці, а їх вплив на розумову працездатність неоднозначний і опосередкований їхньою практичною діяльністю [6, с. 24].

Між тим з точки зору А. Сімко «Стійкі органічні порушення пізнавальної діяльності змінюють психомоторні можливості дитини, а порушення опорно-рухового апарату та моторних зон кори головного мозку приводять до змін психіки. Саме цей закономірний зв'язок між психікою і моторикою дозволяє шляхом оптимізації фізичної активності дітей з порушеннями психофізичного розвитку здійснювати корекцію їх пізнавальної активності [5, с. 268].

Мета статті. Вивчення стану та особливостей м'язової працездатності учнів з особливими потребами в процесі виконання ними практичних завдань з соціально-побутового орієнтування.

Виклад основного матеріалу. С. Яковлева підкреслювала, що розуміння основних законів вищої нервової діяльності дитини дає можливість правильно дозувати навчальні та виховні навантаження. Вона вважала, що створення оптимальних умов взаємодії організму аномальної дитини із середовищем зводиться не лише до адаптації морфологічних особливостей на тому чи іншому етапі розвитку. Створення таких оптимальних умов охоплює і систему активного впливу на зростання та розвиток організму дитини, цілеспрямованого підвищення її працездатності і розвитку обмежених функціональних можливостей,

розширення меж пристосованості, підвищення загальної та імунологічної реактивності [7].

З огляду на вище сказане метою нашого дослідження ми обрали вивчення стану м'язової працездатності в процесі практичної діяльності учнів при засвоєнні курсу соціально-побутового орієнтування. Дане питання розглядалося на прикладі вивчення теми «Сухе прибирання. Пилосос» за розділом «Догляд за житлом» у 6 класі.

Дослідження відбувалося у двох основних напрямках. Першим етапом стало вивчення складу учнів класу. На другому етапі ми визначали саме стан м'язової працездатності шестикласників в процесі практичної діяльності.

Показниками, що відображали особливості складу класу були: аналіз психолого-педагогічної документації на клас; порівняння успіхів у навчання з загальноосвітніх дисциплін; спостереження за учнями в позаурочний час.

Проведення психолого-педагогічного аналізу включало вивчення шкільної документації за такими питаннями: особливості поведінки, дані анамнезу, особливості мовлення. Для оцінки та порівняння успішності учнів нами вивчалися та аналізувалися оцінки учнів з загальноосвітніх дисциплін – математики, мови, географії, природознавства. Відношення учнів до господарсько-побутової праці в позаурочний час відображали поведінка учнів під час підготовки до занять, самообслуговування (догляд за одягом, прибирання ліжка, слідкування за зовнішнім виглядом), чергування в їдальні.

Найбільш високі оцінки (6-9 балів) мали учні з соціально-побутового орієнтування та праці. З географії та природознавства в середньому 7-8 балів. Та найнижчі результати спостерігалися у шестикласників з математики та мови. Учні, які краще встигали з загальноосвітніх предметів відзначалися тим, що охоче йшли на уроки, були активними, зацікавленими, з захопленням ставилися до занять. Нажаль чверть учнів (до 22%) не тільки відрізнялася низькими оцінками з загальноосвітніх предметів, але й не встигала виконувати вчасно і практичні завдання на уроках труда та соціально-побутового орієнтування.

Спостерігаючи за учнями в позаурочний час, більше уваги ми приділяли саме відношенню дітей до трудової діяльності: зацікавленість питаннями господарсько-побутового характеру, працьовитість, прагнення комфорту, чистоти, бажання красиво та охайно одягатися.

Треба зазначити, що школярам притаманне вміння прибирати спальні кімнати, застилати ліжка, витирати пил, підмітати підлогу. Вони прагнуть комфорту, затишку. Та деякі з них відносяться до доручень формально, потребують підказки, допомоги, контролю, їм треба нагадати, перевірити якість їхньої роботи, звернути увагу на недоліки, за необхідністю виправити помилки. Та більш складними такі завдання були для хлопчиків. На нашу думку це не завжди пояснюється недбалістю, лінощами. Треба відзначити прагнення підлітків займатися господарчою діяльністю, змагатися, бачити її позитивні результати. Але коло інтересів

учнів, брак досвіду, невміння визначити першочергові питання та другорядні, перерозподілити обсяг та навантаження господарчих справ призводить до втоми, виснаження і, як результат, зниженню працездатності.

Вивчення складу класу дозволило визначити такі якості учнів, як доброзичливість, вміння поводити себе в колективі, виконувати спільну роботу, бажання працювати, доводити свою до кінця. На нашу думку це має значення для ефективного виконання практичного завдання і створює умови виявити оптимальний рівень працездатності.

Про рівень працездатності ми судили за такими показниками: швидкість виконання, кількість операцій в одиницю часу, якість роботи, щільність навчального часу. Нашою метою було спостереження за трудовим процесом, його змінами, обумовленими не тільки стомленням, але й рядом інших факторів: зусиллям, зацікавленістю у роботі, змінами відношення до роботи.

Ми вважали, що за урок (45 хвилин) учні досягнуть визначеного результату без перевантаження сил. Для цього необхідний точний розрахунок роботи у часі, визначення тривалості кожного її виду, встановлення строку початку і закінчення. Вчитель враховував час продуктивної праці і можливу тривалість самостійної навчальної роботи.

У ході заняття кожен учень повинен був правильно скласти пілосос, почистити на килимі насипане сміття і прибрати за собою робоче місце. Робота оцінювалася за наступними критеріями: швидкість прибирання (кількість операцій – 5; відведений час – 10 хвилин); якість роботи (правильно скласти пілосос, чисто почистити килим); рівень самостійності.

При розробці уроку ми визначали оптимальне навантаження учнів, а саме, ефективне використання часу на активну та допоміжну працю, кількість довільних пауз і вимушених перерв. При цьому ми розглядали також щільність робочого часу (відношення загального часу праці до загального часу уроку) як один із важливих компонентів удосконалення структури занять з соціально-побутового орієнтування.

За умовами програми вивчення даного розділу передбачало виконання наступних вимог: розвиток аналітичного сприймання (шляхом обстеження і визначення ступеня забруднення житла та способів його прибирання); розвиток рухової сфери під час формування трудових дій з сухого та вологого прибирання житла, чистки килимів; формування причинно-наслідкових зв'язків в процесі визначення та засвоєння послідовності етапів прибирання; формування елементів самостійності під час виконання подібних або аналогічних вправ з прибирання житла; запам'ятовування складових частин пілососу та їх призначення; розвиток наочно-дійового мислення при виборі засобів догляду за підлогою, залежно від її покриття; виховання позитивного ставлення до результату діяльності; виховання вмінь дотримуватися правил техніки безпеки при роботі з електроприладами та засобами побутової хімії.

Спостереження за учнями в ході дослідження на уроках та в позаурочний час дозволило судити про особливості працездатності дітей в ході практичної трудової діяльності господарсько-побутового характеру. Одержані результати корелювалися з даними психолого-педагогічного аналізу та навчальними успіхами дітей.

Учні, віднесені нами до першого, високого рівня збереження працездатності виконували перший і другий етапи завдання якісно та спритно, не знижуючи темпу роботи. В результаті всі операції були виконані вчасно. Учні вчилися поетапно виконувати свої дії, контролювати їх. Словесний звіт відповідав зробленим діям, послідовності і правильному називанню операцій, прийомів роботи. Для даної групи дітей було характерним те, що вони приймали участь у суспільно-масових заходах, художній самодіяльності, виявляли зацікавленість до господарсько-побутової праці, володіли навичками самообслуговування, трудовими вміннями, виявляли ініціативу у створенні комфортних умов життя, були спокійні, самостійні. Учні встигали із загальноосвітніх предметів, були активні на заняттях, із зацікавленістю виконували доручення вчителя. Нажаль вони складали невелику групу (23%).

В групу порівняно високого, другого рівня увійшла найбільша кількість учнів (42%). Перше завдання (робота з пиломосом) вони виконували правильно та вчасно, а приступаючи до другого (втирання пилу), темп їх роботи знижувався, вони відволікалися, неякісно втирали пил, а деякі дії діти виконували дану роботу за підказкою вчителя. Між тим діти, що увійшли у дану групу, легко вступали в контакт, були спокійні, доброзичливі, володіли окремими трудовими вміннями та навичками самообслуговування. Що до уроків та виконання суспільних обов'язків, то них було притаманне несерйозне ставлення до навчання, учні з неохотою виконували завдання, були пасивними.

У групі третього, середнього рівня учні в процесі виконання практичного завдання вже наприкінці першого етапу роботи демонстрували знижений темп, не завжди якісне і повне виконання всіх операцій, невміння дотримуватися правил техніки безпеки і вимог експериментатора. Зниження працездатності, втома, впливали на швидкість та якість роботи. Вони мали такі ж тенденції до навчання та відпочинку. Окрім цього їх виокремлювали складнощі в спілкуванні, відчуженість. Діти свідомо уникали суспільних обов'язків, байдуже ставилися до запропонованих завдань, виявляли агресію у відповідь на зауваження вчителя. Прояв саме таких якостей у поведінці учнів з особливими освітніми потребами можна пояснити особливостями анатомо-фізіологічних та психологічних механізмів даної категорії дітей. Їх врахування в значній мірі може сприяти енергозбереженню праці, удосконаленню моторної працездатності, виконувати корекційну роль та соціальне призначення трудового навчання. До даної групи нами були віднесені 20% досліджуваних.

Найбільш слабкими були шестикласники четвертої групи низького рівня (15%). Вони не могли самостійно виконати ні перший етап роботи,

ні другий. Це пояснюється тим, що учні пасивно ставилися до завдання, лінувалися або були збуджені. Діти потребували постійної допомоги та підтримки. Їх поведінка характеризувалася неадекватністю, нервозністю, швидкою виснаженістю та втомою в процесі практичної діяльності.

Дані обставини пояснюють необхідність застосування таких методів і прийомів навчання, які дозволяють диференційовано підходити до різних груп учнів, пропонувати їм відповідне навчальне навантаження, переключення з одного виду діяльності на інший, змінюючи робочу напругу та відпочинок.

Висновки. Проведене нами дослідження дозволило визначити особливості показників стану працездатності учнів з порушеннями психофізичного розвитку в процесі господарсько-побутової діяльності і прийти наступних висновків:

1. В процесі господарсько-побутової діяльності на уроках соціально-побутового орієнтування у учнів спостерігається різний рівень працездатності.

2. Показники працездатності залежать від стану емоційно-вольової сфери, фізичного розвитку, довготривалості господарсько-побутової праці та успішності навчання з предметів загальноосвітнього циклу.

3. Рівень працездатності визначається і залежить у учнів від позитивного відношення до господарсько-побутової діяльності, практичної підготовленості, відповідальності та зацікавленості в роботі.

4. Показники стану працездатності учнів в ході практичної діяльності в значній мірі залежить від фізіологічних механізмів переходу від однієї стадії динаміки працездатності до другої, від фізіологічних процесів, пов'язаних із збільшенням або зменшенням м'язової працездатності.

5. Вибір оптимальних методів та прийомів навчання, що забезпечують раціональний перерозподіл навантаження та відпочинку з урахуванням функціональних можливостей учнів з особливими освітніми потребами дозволить покращити педагогічну ефективність занять і зменшити стомлення учнів.

Бібліографія

1. Антропова М.В.(1970). Школьная гигиена. Москва: Медицина. **2. Бондар В.І., Рейда К.В.** (2010). Особливості формування трудової компетентності розумово відсталих учнів. Київ: МП Леся. **3. Вайнруб Е.М., Плешкановская Г.М.** (1989). Оптимальная работоспособность учащихся вспомогательной школы. Киев: Радянська школа. **4. Мерсиянова Г.Н.** (1985). Выполнение практических заданий учащимися вспомогательной школы. Киев: Радянська школа. **5. Сімко А.В.** (2019). До питання про особливості психомоторної активності і структура рівнів побудови рухів на прикладі дітей з порушеннями психофізичного розвитку. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, вип.14. Кам'янець-Подільський. Вид. «Медобори-2006», 2019. С. 259-269.* **6. Хохліна О.П.** (2006). Корекційна

спрямованість трудового навчання в допоміжній школі. Київ: ТОВ «Імідж». 7. **Яковлева С.** (2006). Психологічні механізми підвищення працездатності розумово відсталих школярів. // *Дефектологія*, 3, 50-52.

References

1. **Antropova M.V** (1970). *Shkolnaya Hyhyena*. Moscow: Medicine. [in Russian]. 2. **Bondar V.I.**, Rayda K. V. (2010). *Osoblivosti formuvanya trudovoi kompetentnosti rozumovo vidstalih uchniv*. Kyiv. MP Lesya [in Ukrainian]. 3. **Weinrub E.M.**, Pleshazovskaya G.M. (1989). *Optimalnaya rabotosposobnost uchashihsvya vspomogatelnoy shkoli*. Kyiv. Soviet School [in Ukrainian]. 4. **Mersiyanova H.N.** (1983) *Vypolnenie practicheskikh zadaniy chashcimicya vspomogatel'noi shkoly*. Kyiv. Rad. shkola, [in Ukrainian]. 5. **Simko A.** (2019). *Do putannya pro osoblivosti psihomotornoi aktivnosti I struktura rivniv pobudovi ruhiv na priklyadi ditey z porushennyami psihofizichnogo rozvitku*. Zbirnik naukovih prats. *Kamyanets-Podilsky. Medobory-2006, 2019. P.259-269*. [in Ukrainian]. 6. **Hohlina O.P.** (2006). *Korektsiyna spryamovonis't trudovogo navchannya v dopomizhniy shkoly*. Kyiv.: TOV "Imidzh", 176 s. [in Ukrainian]. 7. **Yakovleva S.** (2006). *Psihologichni mechanizmi pidvishennya pratsezdattnosti rozumovo vidstalih shkolyariv*. *Jurnal "Defektologiya"*, 3, 50-52. [in Ukrainian].

Дата відправлення статті 24.02.2020 р.

УДК 001.891:37.064.1-043.5-056.2/.3

DOI 10.32626/2413-2578.2020-16.91-99

О.І. Дмитрієва

dmitroxana@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-8869-8156>

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ СТАВЛЕННЯ ПЕДАГОГІВ ДО ВЗАЄМОДІЇ З БАТЬКАМИ УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Відомості про автора: Дмитрієва Оксана, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри корекційної педагогіки та інклюзивної освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Кам'янець-Подільський, Україна. У колі наукових інтересів: правова освіта школярів з порушеннями слуху, психолого-педагогічний супровід дітей з порушеннями слуху у спеціальних та інклюзивних закладах, використання жестової мови у процесі навчання, виховання та розвитку дітей з порушеннями слуху. E-mail: dmitroxana@gmail.com